

Stf justitieombudsmannen
Stefan Holgersson

Kritik mot Kriminalvården, häktet Kronoberg, för hanteringen av en försluten försändelse ställd till advokat som påträffats vid visitation av ett bostadsrum

Beslutet i korthet: I samband med en visitation av ett bostadsrum öppnade kriminalvårdspersonal ett förslutet brev. På brevet framsida stod texten ”till advokat”. Om ett brev påträffas under sådana omständigheter anser JO att det är lämpligt att personal tillfrågar den intagne om han eller hon vill att brevet lämnas för omedelbar befordran eller att det undersöks. Häktet Kronoberg kan inte undgå kritik för att en sådan fråga inte ställdes till den intagne innan brevet öppnades.

Anmälan

I en anmälan till JO förde advokaten AA som ombud för BB fram i huvudsak följande klagomål mot Kriminalvården, häktet Kronoberg.

BB har under sin tid som frihetsberövad haft kontinuerlig kontakt med sin offentliga försvarare. I samband med en visitation av hennes häktescell har kriminalvårdare brutit upp ett förslutet brev. På brevet stod texten ”till advokaten”. När BB ifrågasatte att brevet hade öppnats svarade en anställd att ”de har rätt att öppna allt i bostadsrummet” och att de enda brev de anställda inte får öppna är brev från polisen. Personalen sa även att de har rätt att läsa ett brev om en intagen är självmordsbenägen, något som inte stämmer in på BB. Personalens uttalanden gav intryck av att de har tagit del av brevet innehåll. Sammantaget strider häktets hantering av brevet mot BB:s rätt till förtrolig kommunikation med sin advokat.

Till anmälan bifogades fotografier av ett öppnat brev. På ett av fotografierna står texten ”TILL ADVOKAT.” på ett kuverts framsida.

Utredning

JO uppmanade Kriminalvården att yttra sig över anmälan och besvara följande frågor.

- Vilka rutiner har Kriminalvården för när advokatpost påträffas i samband med visitation av en intagens bostadsrum?

- Om advokatpost påträffas vid visitation av en intagens bostadsrum, ges den intagne möjlighet att lämna försändelsen till befordran?

I ett remissvar anförde myndigheten, genom chefen för sektionen för verksjuridik – verkställighet, straffrätt m.m., i huvudsak följande:

Utredning

Kriminalvården har inhämtat uppgifter från region Stockholm, som i sin tur har hämtat in uppgifter från häktet Kronoberg. Berörda befattningshavare har fått möjlighet att lämna synpunkter. Av utredningen framgår följande.

Vid inskrivning i häktet Kronoberg uppgav BB att hon led av psykisk ohälsa och hade uppsökt hälso- och sjukvård till följd av sitt psykiska mående. Hon beskrev att hon led av depression och panikångest. Hon placerades därför på en omvårdnadsavdelning i häktet Kronoberg. I häktet växlade hennes mående och hanterades utifrån det.

En grundlig visitation genomfördes av BB:s rum den 18 januari 2025. BB befann sig på avdelningen men inte i bostadsrummet när visitationen ägde rum. Ett igenklistrat kuvert på vilket det stod "till advokaten" hittades. Varken namn, adress eller frimärke fanns på kuvertet. En av kriminalvårdarna tog med sig kuvertet och frågade en kollega om ett kuvert av det slaget fick öppnas och fick beskedet att det kunde öppnas och läsas. Efter den genomförda visitationen påtalade BB att hon ville prata med personalen och frågade varför kuvertet hade öppnats. Hon var ledsen och uppgav att det stod privata saker i brevet. Personalen som talade med henne berättade att de, om det finns en oro för den häktades mående, ibland läser brev och andra handlingar som påträffas i bostadsrummet.

Häktet Kronoberg har inga särskilda rutiner för när s.k. advokatpost påträffas i samband med visitation av en intagens bostadsrum. Om ett brev som är adresserat till försvararen påträffas vid en visitation, ska den intagne i regel tillfrågas om brevet ska befordras.

Rättslig reglering

Grundlagsskydd mot husrannsakan och undersökning av brev och andra förtroliga försändelser

Var och en är, enligt 2 kap. 6 § första stycket regeringsformen, gentemot det allmänna skyddad mot bl.a. husrannsakan och liknande intrång samt mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse. Denna fri- och rättighet skyddas också genom artikel 8 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna (Europakonventionen).

Av 2 kap. 20 § regeringsformen följer att denna fri- och rättighet får begränsas genom lag under vissa förutsättningar.

Begränsningar av skyddet mot husrannsakan och undersökning av brev och andra förtroliga försändelser

Begränsningar av intagnas skydd mot husrannsakan och liknande intrång samt av intagnas möjlighet att sända och ta och emot försändelser finns i häkteslagen (2010:611).

Enligt 4 kap. 1 § häkteslagen får en intagens bostadsrum och hans eller hennes tillhörigheter kontrolleras i den utsträckning det är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas. Av 1 kap. 6 § häkteslagen framgår vidare att en kontroll- eller tvångsåtgärd endast får användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas.

Av 3 kap. 6 § häkteslagen framgår bl.a. att försändelser mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare ska vidarebefordras utan granskning.

Med försändelse avses varje försändelse, t.ex. brev, skriftliga meddelanden, andra skriftliga handlingar och paket, som är avsedda att genom Kriminalvårdens försorg befordras till eller från den intagne. Förbudet mot granskning gäller endast under tiden för befordran (prop. 2009/10:135 s. 147 och 192). Med granskning av en försändelse avses åtgärder av olika slag, t.ex. genomlysning, öppnande utan undersökning och öppnande med efterföljande undersökning (a. prop. s. 193).

JO har tidigare uttalat sig i fråga om skyddet för förtrolig kommunikation och framhållit att skyddet gäller bara under befordringstiden. Eftersom Kriminalvården ansvarar för tillsynen av lokalerna kan en intagen inte motsätta sig att personal genomsöker hans eller hennes bostadsrum efter "otillåtna" föremål. Författningsbestämmelserna på området innebär således inte ett generellt förbud mot granskning av brev eller andra försändelser som påträffas i en intagens bostadsrum. Det kan därför bli aktuellt att i samband med undersökning av ett bostadsrum även granska brev mellan en intagen och en advokat som påträffas där om det är påkallat med hänsyn till de syften som föranlett undersökningen av rummet. Frågan om granskning av sådana brev får avgöras i varje enskilt fall mot bakgrund av bestämmelserna i lagstiftningen och tillhörande författningar om intagnas innehav av personliga tillhörigheter (JO 1994/95 s. 175).

I ett senare beslut har JO därtill uttalat bl.a. följande. De tjänstemän som utför visitationer av bostadsrum måste visa stor respekt för de intagnas rätt att meddela sig med sina offentliga försvarare utan föregående granskning. Det får naturligtvis inte förekomma att Kriminalvården vid visitation av en intagens bostadsrum, i syfte att kringgå rätten till förtrolig kommunikation, undersöker en försändelse som den intagne har för avsikt att skicka till sin offentliga försvarare. Undersökning av försändelser i en intagens bostadsrum kan dock vara nödvändig i vissa situationer, t.ex. i syfte att utröna om försändelserna innehåller otillåtna föremål. Från den intagnes perspektiv kan det säkerligen upplevas som inkonsekvent att en försändelse till den offentliga försvararen får undersökas om den anträffas i bostadsrummet innan han eller hon haft tillfälle att lämna försändelsen till befordran. En tänkbar lösning i en situation som den beskrivna kan vara att den intagne då ges möjlighet att välja mellan att försändelsen omedelbart lämnas till befordran eller att försändelsen undersöks (JO 2013/14 s. 275).

Kvarhållande och granskning av försändelser

En intagen får, enligt 3 kap. 7 § andra stycket häkteslagen, vägras att sända eller ta emot en försändelse om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten. En försändelse som den intagne inte får sända eller ta emot får, enligt 3 kap. 7 § tredje stycket, hållas kvar.

En försändelse som hålls kvar får, enligt 3 kap. 8 § häkteslagen, granskas endast om den intagne har medgett det, eller det i fall som avses i 7 § andra stycket är absolut nödvändigt av säkerhetsskäl. En försändelse mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare får enligt samma bestämmelse endast granskas för att utreda vem avsändaren är.

I 3 kap. 20 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (KVFS 2011:2) om häkte (FARK Häkte) anges att den intagne ska underrättas när en försändelse har granskats. Underrättelsen ska innehålla information om vilken försändelse som har granskats, med stöd av vilket lagrum granskningen har skett, vilken typ av granskning som har utförts, datum för granskningen, och vem eller vilka som medverkat vid granskningen. Bestämmelsen gäller, enligt 3 kap. 16 § FARK Häkte, endast om den intagne har medgivit att försändelsen granskas eller om den granskas på grund av att det är absolut nödvändigt av säkerhetsskäl enligt 3 kap. 8 § häkteslagen.

I Kriminalvårdens handbok om intagnas försändelser (2015:2) återges JO:s uttalanden i JO 2013/14 s. 247.

I avsnitt 35.2.2 i Kriminalvårdens säkerhetshandbok (2018:9) anges att det är tillåtet att granska dokument som påträffas i bostadsrummet, om det bedöms nödvändigt med hänsyn till syftet med undersökningen.

Kriminalvårdens bedömning

Som framförts ovan gäller grundlagsskyddet mot granskning av försändelser, liksom bestämmelserna i häkteslagen om rätten till förtrolig kommunikation mellan en intagen och dennes offentliga försvarare, enbart under befordringstiden. När ett brev eller annan försändelse överlämnats till Kriminalvården i syfte att befordra det till eller från en intagen aktualiseras bestämmelserna i häkteslagen om försändelser och granskning av desamma.

I detta fall hade det aktuella brevet ännu inte överlämnats till Kriminalvården för befordran. Som framgår av utredningen bedömdes kuvertet inte utgöra en försändelse i häkteslagens mening, eftersom det inte innehöll namn eller adress till mottagaren. Kuvertet var inte heller frankerat. Kuvertet betraktades således i strikt mening som en personlig tillhörighet och personalen i fråga ansåg sig därför inte förhindrade att granska kuvertet eller dess innehåll. Såvitt framgår av utredningen i ärendet föranleddes granskningen av kuvertet och brevet som låg däri av BB:s psykiska tillstånd och bedömdes nödvändigt för att upprätthålla ordningen och säkerheten.

Att kuvertet var förslutet och innehöll texten "Till advokaten" talar dock enligt Kriminalvårdens bedömning för att det var BB:s avsikt att överlämna det till Kriminalvården för befordran. Mot bakgrund av JO:s uttalanden i JO 2013/14 s. 275 anser Kriminalvården att BB borde ha tillfrågats om hon ville att försändelsen skulle lämnas för omedelbar befordran eller om försändelsen skulle undersökas. Att hon inte fått möjlighet att uttrycka sin avsikt innan det förslutna kuvertet öppnades och innehållet granskades utgör en brist i Kriminalvårdens hantering, med följderna att rätten till förtrolig kommunikation mellan den intagna och hennes offentliga försvarare inskränkts. Det inträffade visar att det finns ett behov av förtydliganden i Kriminalvårdens handböcker.

Ombudet yttrade sig över remissvaret för BB:s räkning och tillade i huvudsak följande. Det stämmer inte att BB vid inskrivningen uppgav att hon led av psykisk ohälsa. Anledningen till att BB placerades på en omvårdnadsavdelning var för att det rådde platsbrist på häktet. Det fanns inget samband mellan placeringen och hennes psykiska mående.

Bedömning

Kriminalvården har redogjort för relevant rättslig reglering. Jag hänvisar därför dit.

Som Kriminalvården har angett gäller det förbud mot granskning av advokatpost som föreskrivs i 7 kap. 6 § fängelselagen (2010:610) och 3 kap. 6 § häkteslagen (2010:611) endast under befordringstiden (se prop. 2009/10:135 s. 147). För en försändelse som förvaras i ett bostadsrum gäller i stället att häktet får kontrollera bostadsrummet och den intagnes tillhörigheter i den utsträckning som är nödvändig för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas (4 kap. 1 § häkteslagen). En sådan åtgärd måste dock alltid vara proportionerlig (1 kap. 6 § häkteslagen).

Kriminalvårdspersonal har i BB:s bostadsrum påträffat ett brev som varken var frankerat eller hade fullständiga adressuppgifter. På framsidan fanns texten ”TILL ADVOKAT.”, vilket i sig talar för att BB:s avsikt var att befordra brevet. Brevet var även förslutet. Om ett brev påträffas under sådana omständigheter anser jag att det är lämpligt att personal tillfrågar den intagne om han eller hon vill att brevet lämnas för omedelbar befordran eller att det undersöks. En sådant tillvägagångssätt överensstämmer också med JO:s tidigare uttalanden att om en försändelse till en advokat påträffas i en intagens bostadsrum kan en tänkbar lösning vara att den intagne ges möjlighet att välja mellan att försändelsen omedelbart lämnas till befordran eller att försändelsen undersöks (se JO 2013/14 s. 275, dnr 3097-2012). Jag noterar också att Kriminalvården i sitt remissvar förordar en sådan lösning. Av det sagda följer att personal – innan brevet öppnades – borde ha ställt denna fråga till BB. Häktet kan inte undgå kritik för att så inte skedde.

Jag ser positivt på att Kriminalvården förtydligar sina handböcker i nu aktuellt avseende.

Det kan nämnas att jag denna dag även har meddelat beslut i ett annat ärende (dnr 3245-2025) som rör ett liknande klagomål mot en anstalt.

Vad BB i övrigt har fört fram ger inte anledning till någon åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.

Beslutet har fattats av stf JO Stefan Holgersson. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Rättssakkunniga Jessica Jern har föredragit ärendet och byråchefen Jessica Sjöstrand har deltagit i beredningen.